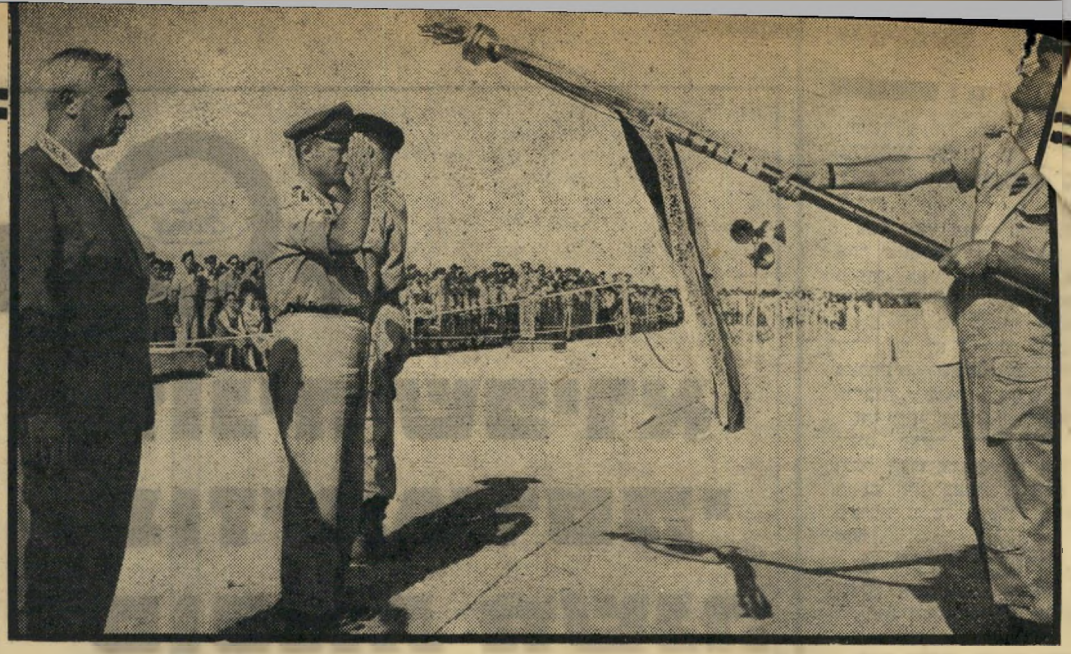

הרמטכ"ל דיין ושר־הבטחון לבון במיסדר צה"ל (1954)

● **מתי התחיל העסק?** בינתיים נתקל הקצין ה־בכיר בבעיה נוספת: בדו"ח של קצין־המילואים נאמר עסק־הביש התחיל להתכצע כבר שבועיים לפני התאריך נתן לבון את ההוראה לקצין הבכיר, לפי גירסת ציון־בכיר (וגירסת חגי אשד).

אשד: „היו לקצין הבכיר שתי דרכים: ל[illegible] המילואים בחיבור דו"ח כוזב, דבר הכ[illegible] צבאי, או להסתייג מן הדו"ח ולק[illegible] מתפקידו. ב א י ש ו ר ו ש ל ד י י[illegible] השניה."

משמע: הקצין הכחיש [illegible] את גירסתו, אך נמנע [illegible] את האמת.

כך, מדברי [illegible] ניה בין דיין [illegible] קצין הר[illegible] בפנ[illegible]

[illegible] ברורה של קנו־[illegible]שעה נגד לבון. ה־[illegible] על־ידי דיין, שהעמידו [illegible] והאחריות על לבון, או [illegible] קרה לפני שלבון הכחיש [illegible] בעייה בכלל התעוררה. כפי [illegible] לראשונה את האפשרות ש־[illegible] שדיבר בכלל עם לבון!

★ ★

[illegible]לות? מייד לאחר מכן נתבקשה [illegible] הבכיר לעבוד עבודה סודית בלילות. [illegible] עימה מיסמכים, בחדרו של נחמן קרני [illegible] ורב ביותר של שמעון פרס). דבר זה [illegible] לגירסה כי הוכנו אז מיסמכים מזוייפים,

[illegible] טוען כי הוכנו אז מיסמכים אחרים, גם הם קשורים [illegible] הביש.

★ ★ ★

● **דיין פוצץ את הפרשה.** הפצצה של הפרשה פוצצה על־ידי משה דיין בישיבת המטכ"ל ב־1 בנובמבר 1954. שם פירסם דיין את הדו"ח, אותו סחט מידי הקצין הבכיר, ושכלל שני סעיפים עיקריים: (א) הטלת האחריות למתן ההוראה על לבון, ו(ב) הטענה כי החלק הראשון של עסק־הביש, שבוצע לפני התאריך שבו ניתנה (כביכול) הוראת לבון, בוצע בלי פקודה בכלל.

כאשר מסר הקצין הבכיר דו"ח זה בישיבה של המטכ"ל, בנוכחות קצינים רבים, נפתחה פרשת־לבון רישמית. אי־אפשר היה עוד להסיר את הפרשה מסדר־היום — ובזאת רצה דיין.

הודה דיין בעדותו לאחר מכן: „האחריות להדגשת אחריותו של שר־הבטחון בפקירה בישיבת מטכ"ל ב־1 בנובמבר ר ו ב צ ת ע ל י. היו שאלות ותמיהות. המוסד (ישיבת מטכ"ל) אינו מוסד קונספירטיבי."

כלומר: היה ברור כי הדברים לא יישארו בגדר סוד.

הוסיף דיין: „רציתי ללחוץ את העניין של לבון והקצין הבכיר עד הסוף. ... בזה שאמרתי כי ההוראה היתה משר־הבטחון, הסרתי את העניין מן השולחן. אלמלא הייתי אומר כן, אפשר היה לתבוע ממני בירורים."

כלומר: אלמלא כן אפשר היה לחשוד כי דיין נתן בעצמו את ההוראה לקצין הבכיר, שהיה כפוף לו במישרין.

מובן כי הדבר לא „הסיר את העניין מן השולחן," אלא להיפך — העלה אותו על השולחן, שם הוא מונח עד היום. בזאת, כמובן, רצה דיין, בשאיפתו לחסל את לבון ולהחזיר את בן־גוריון לשלטון.

★ ★ ★

● **שרת לא רצה לדעת.** בניגוד לדיין, שרצה ל־פוצץ את העניין, לא הזדרזו שרת ושאר שרי־מפא"י לחקור מי נתן את ההוראה. הם לא ביקשו מלבון אפילו להראות להם את פקודות־המיבצע ושאר המיסמכים.

חגי אשד תמה על כך, בצדק. סיבה אפשרית היא שכל השרים היו משוכנעים אז כי היוזמה לעסק־הביש באה מצד דויד בן־גוריון, שאיש לא עירער על סמכותו, למרות שהיה אזרח פשוט בשדה־בוקר.

לבון עצמו טען כי אין טעם בחקירה בשלב זה, כי חקירה כזאת תיוודע ברבים, וגם בחוץ־לארץ, „ותסכן את חיי הנאשמים".

★ ★ ★

● **מה אמר לבון:** איש אינו יודע מה אמר לבון, כאשר נודע לו כי בישיבת המטכ"ל הוטלה עליו רישמית האחריות לעסק־הביש. כי לבון, שהוא שתקן ומסוגר מטבעו, לא דיבר כלל. כל הדברים שיוחסו לו באו מכלי שני.

דיין טען שמזכירו של לבון אמר לו: „לבון מתנהג כמו אביר. הוא אינו מכחיש ואומר: שגיאות עושה כל אחד."

המזכיר, אפי עברון, העיד: „רק בהזדמנות אחת, כשסי־פרתי לו (ללבון) כי הכל מאשימים אותו וכי הדברים הגיעו גם לבן־גוריון, הרמטכ"ל ואחרים, הגיב: ‚משונה שאנשים שעשו בחייהם שגיאות שעלו בחיי אחרים, מאשימים אחרים.' ... לבון הוסיף: ‚איש מהם אינו מבקש לברר את העניין במישרין'."

פרס סיפר כי מזכירו של לבון אמר לו: „גם בן־גוריון שגה ונתן הוראות שעלו בחיי אדם. אך יתכן שהקצין הבכיר או אנשיו לא ביצעו כהוגן."

על סמך פסוקים אלה, מפי כלי שני ושלישי, מבקש חגי אשד להסיק כי לבון לא הכחיש תחילה (בנובמבר 1954) את אחריותו לעסק־הביש.

כאשר הביא אפי עברון את דו"ח הקצין הבכיר ללבון, והעיר לדבריו ללבון כי יש כאן אי־דיוקים, ענה לו לבון, שוב לדברי עברון, „יש יותר מאשר אי־דיוקים."

★ ★ ★

● **לרמות את הכנסת.** אחרי ששרת, לבון, דיין והקצין הבכיר רימו איש את רעהו, עשו נסיון משותף לרמות את ועדת־החוץ־והבטחון של הכנסת.

לדברי אשד, פנה לבון אל דיין והקצין הבכיר וביקש מהם, בשם שרת, שיגידו לוועדה כי ניתנה אומנם הוראה לתיכנון, אך לא לביצוע עסק־הביש. דיין הסכים לא להכחיש את הנוסחה הזאת, אך לא הסכים (לדבריו) לתמוך בה בפה מלא. משמע: לפי הודאתו שלו עצמו, היה דיין מוכן לשקר לכנסת רק על־ידי שתיקה, לשם העלמת האמת ממנה.

לבון הסיר את הצעתו, כי לא הסתפק בשתיקת דיין. חברי ועדת־החוץ־והבטחון, שהיו צייתנים וחסרי־אונים כ־רגיל, כלל לא שאלו מי נתן את ההוראה. לא היה אפילו צורך לרמות אותם.

★ ★ ★

● **מלכודת לקצין הבכיר.** אשד עצמו נותן גם הסבר אחר לשתיקתו המוזרה של לבון. כאשר אמר לבון, למזכירו, בדצמבר, כי הקצין הבכיר משקר, והמזכיר שאלו מדוע שתק עד כה, השיב לו לבון: „אין לי הוכחות. אין לי עוזרים. לא דאגתי לשמור על מיסמכים."

מאותו רגע יצאו לבון ומזכירו למערכה סודית, כדי להכין תיק נגדי — מול תיקו של דיין. לדברי אשד היתה זאת „מערכה בלשית מוזרה ונואלת" (לעומת המערכה היפה והטהורה של דיין.)

תחילה „הרדים" לבון את הקצין הבכיר, כדי להכניסו למלכודת. הוא אמר לו שהוא, לבון, ישא „באחריות הפוליטית והפרלמנטארית" לכל מה שקרה.

לבון ומזכירו גילו כי ב־31 ביולי התקיים אצל שר־הבטחון דיון על העניין הקשור בעסק־הביש. לדברי אשד, הם החליטו להוכיח כי ההוראה לא ניתנה ב־16 ביולי, כטענת הקצין הבכיר, אלא ב־31 ביולי, אחרי שעסק־הביש כבר בוצע ונכשל סופית. הקצין הבכיר נשאר, לפי גירסה זו, ביחידות עם לבון אחרי הישיבה, בה נדון הרקע הקשור בעסק־הביש, ואז היציא הקצין הבכיר מלבון את ההוראה — מבלי שלבון ידע כי העסק כבר נכשל.

באותה ישיבה, ב־31 ביולי, השתתף ש. עשת. עשת לא היה בארץ ב־16 ביולי. בשיחה עם לבון נזכר הקצין הבכיר כי בישיבה, שהתקיימה לפני מתן ההוראה, נוכח עשת. הוא אישר זאת ללבון בכתב, וטען כי אותה ישיבה, בנוכחות עשת, התקיימה ב־16 ביולי.

כך נכנס הקצין הבכיר, לדברי אשד, למלכודת שהוכנה לו. הוא אישר בכתב כי קיבל את ההוראה אחרי ישיבה בה נכח עשת — מבלי לדעת כי עשת לא היה כלל בארץ ב־16 ביולי, אלא השתתף בישיבה רק ב־31 ביולי.

העיד אחר כך לבון: „בגלל התנהגותי במשך כל הזמן, הוא (הקצין הבכיר) חי בגן־עדן... העובדה שבמשך תקופה כל־כך ארוכה אני שתקתי ולא שאלתי שאלות, הרדימה את חושי הזהירות האינסטינקטיביים..."

★ ★ ★

● **הקצין לא זכר.** כדי להוכיח כי הקצין הבכיר רימה אותו, והוציא ממנו את ההוראה אחרי שכבר ידע כי עסק־הביש נכשל, קרא לבון לקצין הבכיר ב־27 בדצמבר ושאל אותו: „מדוע דיווחתה לי רק ב־8 באוגוסט על הכשלון? בדו"ח שלך אתה כותב, כי כבר ב־25 ביולי ידעת על כך!"

הקצין השיב בכתב: „אינני יכול לזכור, אך ברי לי שהידיעות בנפרד הועברו באותו זמן."

★ ★ ★

● **הוראה אחרי מעשה?** ב־28 בדצמבר קרא לבון שוב לקצין הבכיר, האשימו גלויות, בנוכחות קצרנית, כי רימה אותו, וכי הוציא ממנו את ההוראה אחרי שעסק־הביש כבר נכשל. באותו יום קרא לבון בפעם הראשונה לדיין והגיש לו את הוכחותיו. דיין הופתע, כנראה, דיבר עימו על סילוק הקצין הבכיר.

★ ★ ★

● **הוכחה מכרעת.** עוד באותו יום התמוטט כליל הטיעון שהכין לעצמו — לדעת אשד — לבון.

כי אחרי השיחה עם דיין קרא מזכיר לשכת שר־הבטחון, חיים ישראלי, את דו"ח הקצרנית, וכך נודע לו בפעם הראשונה, על פעולתו של לבון להוכחת צדקתו. (אם לא ידע על כך קודם לכן, מסתבר כי לבון לא האמין לו, וראה בו סוכן של דיין).

מיד שלף ישראלי מתיקיו מיסמך מכריע: פתק בכתב־ידו של הקצין הבכיר, בו הודיע ללבון ב־26 ביולי על כשלון עסק־הביש, ועליו חתם לבון בראשי־תיבות. אם ידע לבון ב־26 ביולי על כשלון עסק־הביש, לא יתכן כי הקצין הבכיר הוציא ממנו הוראה רטרואקטיבית, במירמה, ב־31 בחודש.

מכאן שהטיעון שהכין לעצמו לבון (לדברי אשד) התמוטט, ולבון נאלץ להכחיש שנתן בכלל אי־פעם את ההוראה.

באותו יום היה צריך לבון להיפגש עם שרת. כדי להרוויח זמן (לפי גירסת אשד), הציע לשרת למנות ועדת־חקירה, כי „מייחסים לי הוראה שלא נתתי." כך גולדה, לפי בקשת לבון, ועדת אולשן־דורי.

★ ★ ★

● **ועדת אולשן—דורי.** ב־2 בינואר 1955 החלה ועדת אולשן—דורי את חקירתה. לבון עבר בה להתקפה כללית, רמז כי יש למשה דיין חלק חשוב בעסק־הביש, אך שאין לו הוכחות לכך. תוך כדי כך חשף את כל המצב שנוצר במערכת־הבטחון, ובכלל זה אי־האמון ההדדי הכללי, הפרת פקודות, העלמת עניינים מעיני שר־הבטחון.

לפתע שינה שרת את תנאי־המינוי של הוועדה. לאחר שהטיל עליה תחילה לחקור רק את האחריות לעסק־הביש, כבקשת לבון, הטיל עליה באמצע עבודתה לחקור את כל המצב במערכת־הבטחון, למרות התנגדותו הנמרצת של לבון. (בכך החל מסע כללי של השמצות הדדיות, שמטרתו היתה, בלי ספק, להביא לסילוקו)

★ ★ ★

● **דיין „מודה".** בערמומיותו הרגילה, נקט משה דיין עמדה זהירה וצדקנית בוועדה. הוא הודיע שהתנגד למינוי הוועדה, מפני שברור לו כי משה שרת „לא יסיק את המסקנות" — דהיינו, לא יפטר את לבון. (משמע: עוד בראשית הדיון קבע דיין כמושכל־ראשון כי לבון אשם, וכי הוועדה תגיע למסקנה זו).

לאחר מכן „הודה" דיין שידע כל הזמן כי לבון מרמה את שרת ומעלים ממנו עובדות חשובות על פעולות מערכת־הבטחון. „לא הסתרתי את שותפותי הפאסיבית בהטעיית שרת על־ידי לבון." (האמת היתה כמובן שונה: דיין לא היה שותף פאסיבי, אלא שותף אקטיבי ביותר לעשרות מעשים שנעשו במשך השנה בניגוד לדעת ראש־הממשלה, בלי פקודתו ובלי ידיעתו). הוסיף דיין: „אני מסתייג לחלוטין מתפיסתו הפוליטית של שרת ורואה בזאת שאינו מאשר פעולות, נזק לענייני המדינה. אין לי סיבה לעזור לו בכך."

גם לבון קבע בעדותו: „היתה זאת השיטה המקובלת בצה"ל לבצע פעולות מעבר להוראות ולהגיש אחר־כך דו"חים כוזבים... ברוב המיקרים חיפיתי על מעשים אלה." (כלומר: לא דיין עזר ללבון לרמות את שרת, אלא לבון חיפה על דיין, שרימה את הממשלה כולה ופרק כל עול).

★ ★ ★

● **לבון: אין סוד בצה"ל.** כדי לנמק מדוע לא פתח מיד בחקירה לבירור האחריות לעסק־הביש, השמיע לבון בוועדת אולשן—דורי האשמה נוראה: שאי־אפשר לשמור שום סוד בצה"ל.

„יש מציאות ארורה שאם אני מדבר עם מישהו על איזה שהוא עניין — מחר זה הופך לקניין הכלל... היו לי נסיונות מרים שאם דיברתי בארבע עיניים, למחרת כל הצבא ידע. כל הצבא — זה הנשים. כל הצבא — זה העתונות. כל הצבא — זה כל היישוב."

מזכיר שר־הבטחון טען בוועדה כי לבון נתן לקצין הבכיר הוראת־תיכנון לעסק־הביש, אך לא הוראת־ביצוע. הקצין הבכיר השיב כי המזכיר הוא „בחור מסוכן לציבור משום שהוא רכלן, אינטריגאנט וחסר יושר אינטלקטואלי."

★ ★ ★

● **הקצין הבכיר נגד סגנו.** אחת הנקודות החשובות שעמדו לפני ועדת אולשן—דורי היתה הסתירה בתאריכים: בעוד שקצין־המילואים, שהעביר את הפקודות לעסק־הביש, קבע בדו"ח הראשון שלו כי העסק התחיל ב־2 ביולי, טען הקצין הבכיר כי קיבל את ההוראה מלבון ב־16 ביולי, וכי רק אז החל העסק. קצין־המילואים חזר בו וטען כי הדו"ח הראשון שלו כוזב (אחרי שהופעל עליו לחץ עצום מצד דיין והקצין הבכיר).

אשד עצמו, הטוען כי לבון נתן את ההוראה והתכחש לה, מוכן להניח „לקולא" כי לבון האמין שרימו אותו, וכי ההוראה שנתן ב־16 בחודש כבר היתה אחרי מעשה.